

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2026-36-4>

УДК 82.09(45)

РЕВУЦЬКА Світлана

Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету
<https://orcid.org/0000-0002-8969-1295>

ДЕНИСЕНКО Михайло

Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ БУНТАРСЬКОГО ХАРАКТЕРУ ПЕРСОНАЖА У ПІДЛІТКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглядається особливості творення бунтарського характеру персонажа у підлітковій літературі.

З'ясовано, що науковці послуговуються щодо характеру персонажа поняттями «характер», «характер персонажа» чи «художній характер». Дослідники творів для дітей та юнацтва виокремлюють низку типів образів дітей у такій літературі. Присутнє також і ґендерне розмежування, зокрема дівчачі тексти, де головними персонажами є дівчата з усіма складнощами і виявами фемінності.

На прикладі однієї із героїнь твору Джаклін Вілсон «Розмальована мама» проаналізовано особливості творення бунтарського характеру дівчини підліткового віку Зірки. З'ясовано, що характер дівчинки формується в умовах постійного стресу і тривоги і, навіть не уявляє, як це бути в ролі дитини. Її тривожність і звичка все тримати під контролем зрештою стають на заваді її щасливого дитинства, адже вона дуже хвилюється за меншу сестру. Домінантні риси характеру Зірки можна визначити опосередковано, адже більшість характеристик, вражень, почуттів, думок дівчини описує її менша сестра. Попри все, очевидним є її схильність до супротиву в моменти, коли відчуває несправедливість, невідповідність ситуації очікуванням тощо.

Ключові слова: підліткова література, характер персонажа, основні риси характеру, психологія підлітків, підлітковий характер

REVUTSKA Svitlana, DENYSENKO Mykhailo

Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Educational and Scientific Institute of Economics and Trade of
Kryvyi Rih National University

PARTICULARITIES OF CREATING A REBELLIOUS CHARACTER IN ADOLESCENT LITERATURE

The article examines the peculiarities of creating a rebellious character in teenage literature.

It has been established that scholars use the concepts of 'character,' 'character of a character,' or 'artistic character' to describe a character. Researchers of works for children and young adults distinguish a number of types of children's images in such literature. There is also a gender distinction, in particular 'girls' texts,' where the main characters are girls with all the complexities and manifestations of femininity.

Using the example of one of the heroines of Jacqueline Wilson's book 'The Painted Mum', the peculiarities of creating the rebellious character of a teenage girl named Zirka are analysed. It is found that the girl's character is formed in conditions of constant stress and anxiety, and she cannot even imagine what it is like to be a child. Her anxiety and habit of keeping everything under control ultimately stand in the way of her happy childhood, as she is very worried about her younger sister. Zirka's dominant character traits can be determined indirectly, as most of the girl's characteristics, impressions, feelings, and thoughts are described by her younger sister. Nevertheless, her tendency to resist when she feels injustice, when a situation does not meet her expectations, etc., is obvious.

Key words: teenage literature, character, main character traits, teenage psychology, teenage character

Стаття надійшла до редакції / Received 21.01.2026

Прийнята до друку / Accepted 02.03.2026

Опубліковано / Published 31.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© РЕВУЦЬКА Світлана, ДЕНИСЕНКО Михайло

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Тривалий час науковці не виокремлювали поняття «підліткова література» як окремих різновид літератури, а розглядали таку літературу в межах дитячої. Наразі у літературознавстві послуговуються кількома поняттями на окреслення літератури, де у центрі твору є зображення процесів дорослішання підлітка, зокрема «література для підлітків», «юнацька література», «підліткова література», «література для дітей і юнацтва» тощо. У науці точиться суперечка й щодо того, який вік дітей є межею підліткового. Так, більшість дослідників, враховуючи дослідження психологів з вікової психології, сходяться на тому, що підлітковою є література призначена для читачів 10-18 років. У визначенні вікового обмеження враховується також і читацький інтерес читачів різного віку, зокрема тематика творів й читацькі інтереси дітей 10-12 років, не збігаються із зацікавленнями 13-16 років.

У таких творах дискусійним є і зображення дитини, як головного персонажа. З одного боку, на його домінанті, умови формування і тематику впливають соціально-економічні, національні, політичні фактори, а з іншого – є сталі психолого-фізіологічні етапи розвитку, сталі риси характеру, що так чи інакше проявляються у творі. Джаклін Вілсон вважають однією з найпопулярніших англійських письменниць, яка у своїх творах підіймає проблеми, про які в суспільстві не прийнято говорити, адже вони надто гострі, незручні й сором'язливі. Вона пише про психічні хвороби (депресію, анорексію), шкільне цькування, розлучення і життя в прийомних родинах і, головне те, як почуватися, виживає у цих проблемах дитина 10-15 років. Цікаво, що серед вітчизняних дослідників літератури для дітей та юнацтва твори Джаклін Вілсон не ставали об'єктом вивчення, як і загалом перекладна література, де головним персонажем є підліток. Здебільшого увага приділена аналізу творів вітчизняної літератури для цього віку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Поняття «характер» є багатогранним, тож його особливості вивчаються в психології, філософії й літературознавстві. Науковці послуговуються щодо характеру персонажа поняттями «характер» (В. Фащенко), «характер персонажа» чи «художній характер» (І. Накашидзе). Особливостям зображення сааме дитячого і підліткового характеру приділяють такі науковці як Б. Салюк, який здійснює аналіз образу дитини-персонажа – бешкетника, визначаючи два їх різновиди. Один із них називає драматичним, адже у процесах характеротворення домінує бешкетництво, як бунт, супротив [5; с. 33]. У роботах Т. Качак типів значно більше, дослідниця бере за основу тексти реалістичної прози для дітей і юнацтва. Так, абстрагуючись від вікових меж, науковець виокремлює і дає характеристику образу дитини-аутсайдера, образу самотніх дітей, типу самодостатньої дитини, важких підлітків та маленьких дорослих [3; с. 326-333]. Важливим є, що дослідниця підіймає питання гендерних особливостей зображення персонажа-підлітка у творі, зокрема щодо дівчачих текстів. У таких творах здебільшого письменниці звертають увагу на те, як одягаються героїні, зачісуються, доглядають за собою тощо, іншими словами те, що формує їхню жіночність, вони є глибоко психологічними, то ж емоції і почуття, що переживаються головними персонажами також є «елементом фемінності» [2; с. 70], зокрема ті, що стосуються протилежної статі.

У творах Жаклін Вілсон досить часто головним персонажем є дівчата підліткового віку від 10 років, які проходять складні процеси дорослішання, становлення власного Я, ідентичності тощо. Дослідники її творчості (О. Колінько А. Землянська) звертають увагу на те, що у її творах відсутня штучність й ілюзорність світу. Своїх героїнь письменниця ставить у складні життєві обставини, які вимагають від дитини прийняття важливого рішення, виявлення сильних рис характеру, допомоги комусь тощо.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті полягає у дослідженні особливостей творення бунтарського характеру персонажа у підлітковій літературі на прикладі твору Джаклін Вілсон «Розмальована мама».

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Головними персонажами твору є сестрички Зірка і Фінна. Зірка є старшою сестрою Фінни, їй 15 років і вона вже давно опікується меншою сестрою і матір'ю. Порівняно із Фінною, чий характер формується у процесі розвитку сюжету, Зірка вже має певні сталі риси – турботливість і відповідальність.

У стосунках із Маргаритою вона більш різка. Так, коли мати не звернула уваги на листівку Фінни, дівчинка спочатку зробила їй зауваження: *Маргарито, – гостро урвала її Зірка, – поглянь тепер на Фіннину листівку!* [Віл], а потім починає захищати сестричку: *Фінна цілу вічність сиділа над цим подарунком! – вигукнула Зірка, починаючи запалюватись* [1]. Дієсловами «урвала», «запалюватися» письменниця передає стан роздратованості дівчинки. Однак, варто зауважити, що всі переживання й думки підлітка подано крізь призму світогляду десятирічної оповідачки, що суттєво впливає на сприйняття читачем старшої сестри.

На початку твору Зірка намагається бути стриманою по відношенню до матері, навіть погоджується сходити в магазин за тортом, якого Маргарита раптом захотіла, але потім її ставлення змінюється. Емоційна відстороненість від батьків, більша самостійність є притаманною для її віку, відповідно Зірка починає змінювати стосунки з слухняності, підкорення дорослому на рівноправні взаємини. Її любов до матері перестає бути безоцінною, натомість з'являється аналіз та критику її особистісних якостей [6; с.193].

Дівчинці не подобається, що Маргарита не тримає свого слова, не цінує дитячих подарунків, тому роздратовано їй про це говорить: *Ні! – зойкнула Зірка. – Тільки не це знову! Ти обіцяла!; Казала, що заощаджуєш на лазерне видалення татувань. Ти ж сама казала! – підвищила голос Зірка* [1]. Зрештою, від безсилля, дівчинка починає ображати матір:

З ними ти виглядаєш, як циркова потвора! – гаркнула Зірка [1].

Тепер ти говориш так, як у якомусь дешевому кіно, – не здавалася Зірка. – Чому ти не можеш просто поводитися, як усі нормальні люди? [1].

П'ятнадцятирічна дівчинка чітко усвідомлює, чому вона так поводить із матір'ю – це результат її психологічного дорослішання, і розуміє особливість матері – інфантильність: *Можливо, я дорослішаю. А ти коли почнеш дорослішати, Маргарито?* [1], яка її засмучує і дратує. Зірка категорично проти захоплення

Маргарити татуванням і алкоголем, тому після повернення їх з тату-салону не говорить ні до матері, ні до сестри.

У стосунках із меншою сестрою майже відсутнє сестринське суперництво, Зірка розуміє свою роль старшої й опікується Фінною наскільки це можливо. Її інтереси вже суттєво відрізняються від сестринських, зокрема стосовно ігор (*Ой, ну чесно, ці твої вбогі ігри, Фінно! – відмахнулася сестра* [1]), але вона розуміє потреби меншої і грається із сестричкою.

У ситуації із Маргаритою, коли вона не повернулася з вечірки, як обіцяла, дівчинка поводить досить спокійно, адже знає, що мати вже не раз так робила. Дитячі хвилювання Фінни її дратують, тож коли та попросила її, як старшу, піти перевірити чи не прийшла матір вибухає звинуваченнями:

– Мене запарило бути старшою! Запарило завжди отримувати всі синці. О, як же мене це все запарило! – огризнулася Зірка, її голос завмер, я подумала, що сестра плаче [1].

Всупереч словам, старша сестра заспокоює меншу: *З поганими нічого поганого не стається, – відмахнулася Зірка і взяла мене за плечі. – Та ну, вона точно зустріла якогось хлопця і зараз вони разом* [1]; приймає рішення йти у школу і робити вигляд, що нічого не сталося. Під час збирання в школу, Фінна пригадує цікаві зміни, які вона помітила:

Зірка колись носила значно дивніші речі, коли ще ходила у мою школу, але над Зіркою ніхто не сміявся. Вона змінилася, коли вийшла з початкових класів. Вона вдягала справжню шкільну форму, бо вона хотіла. Вона викачала гроші з Маргарити, щойно як та їх отримала на пошти, пішла на шкільний розпродаж і купила собі жакливу сіру спідницю та піджак, білі блузку та навіть краватку. <...> Зірка не хотіла більше вирізнятися по своєму [1].

Це свідчить не лише про помітні процеси дорослішання Зірки, а й про її формування «Я-концепції», прагнення належати до «нормальних», «сірих» людей. Дорогою до школи дівчинка не забуває потурбуватися про те, щоб менша сестра не була голодна, купує на останні гроші батончик на двох. Зовні різка Зірка все одно хвилюється (*її руки були такі ж вологі, як і мої* [1]) не так за Маргариту, як за себе й сестру, адже, якщо вона не повернеться, вони можуть опинитися в сиротинці.

Зустріч із матір'ю вдома не викликає у підлітка позитивних емоцій, адже вона винить матір в тому, що перелякала Фінну, накупувала різного приладдя і продуктів для печива, але не подбала про звичайну їжу для дітей. Зірка знову виговорює матері щодо все, що думає про її гулянки і її повернення: дівчина очікувала пояснень, вибачень, а не того, що влаштувала мати:

Я не малявка! І як ти так можеши? Ідеш кудись, не приходиш на ніч, навіть до сніданку тебе нема, Фінна цілий день у школі через тебе мучилася, а потім ти виринаєш з нічого, навіть вибачення не просиш! І без жодних пояснень зненацька починаєш грати роль мегакрутої мамці року, випікаючи дурнувате печиво! [1].

Говорячи про хвилювання молодшої сестри, старша жодним словом не говорить про свої, однак спостережлива Фінна помічає, що

Вона так погрязла нітики, що вони були подібні на маленькі блискітки, оточені рожевою молодого шкіркою [1].

Щодо причин оніхофагії у психологів існує дві думки: одні схиляються до того, що «така звичка є відповідником смоктальному рефлексу немовляти і на підсвідомому рівні повертає дитину в безтурботне дитинство» [7], а інші вважають, що це можуть бути наслідки примусу «дитини займатися тим, чим вона не може або не хоче, тим, що в неї не виходить» [7]. Оніхофагія може протікати в несвідомій формі чи усвідомлюватися людиною. У випадку із Зіркою, обгризання нігтів свідчить про стресовий стан дитини і усвідомлення того, що роль старшої у домі їй знову доведеться брати на себе. До певного моменту вона це могла виконувати і дбати про меншу, але зараз її цікавлять ровесники, спілкування з ними, вона прагне вибудувати свої кордони і визначити своє місце у суспільстві.

Різницю вікового сприйняття Джаклін Вілсон часто демонструє у суперечках сестер, де менша виглядає наївною і довірливою оптимісткою, а старша раціональною песимісткою. Так, черговий раз згадуючи одну й ту ж ситуацію з морквиною – обидві згадують по-різному: Фінна – емоції й атмосферу, в якій було весело, а Зірка – наслідки веселощів, бо після травми мати не звернулася до лікаря, який би *одразу побачив би, що вона ненормальна* [1]. Якщо до цього Зірка лише порівнювала її з нормальними людьми, розуміючи її особливість, то тепер відверто називає її ненормальною.

Категорії «нормальна» і «ненормальна» у Зірки відрізняються від Фінниних. Хоча оповідачка відзначає, що раніше Зірка мала поділ подібний, як і у неї: *Вона вважала, що всі інші – нудні та сірі. А ось ми з нею були кольоровими, як татування на тілі у Маргарити* [1]. Розуміння нормальності у підлітка уже більш наближене до суспільних. Вона багато спілкується із ровесниками і це дає їй підстави порівнювати поведінку матері із поведінкою інших батьків, робити відповідні висновки, оцінювати. У її розумінні нормальна матір – це відповідальна, турботлива матір: *Цього я від неї і хочу, щоб вона була звичайною матір'ю* [1].

Цікаво, що Фінна характеризує сестру як особливу, при цьому має на увазі її красу, здатність комунікувати: *Вона могла закладатися на що завгодно – більшість однокласників вважали її особливою. І хоча вона була лише у восьмому, на неї поглядали і дев'ятикласники, і навіть десятикласники* [1].

Оповідачка також помічає, що старша сестра не лише добре ладнає із однокласниками, а й добре вчиться, на що у Зірки є своє пояснення – *вступити в універ і зліняти поділі звідси за першої нагоди з цієї діри* [1].

Після повернення з Макдональдсу Зірка сподівалася на те, що матір одумалася і тому, коли побачила пестоші сестри і матері, подивилася на них з надією, але вони розбилися об жорстку реальність – вона зрозуміла, що мати п'яна, тож їй знову довелося взяти на себе роль дорослої – вона скомандувала молодшій йти спати. Цей епізод свідчить про те, що роль дорослої, старшої – нав'язана роль і вона б з радістю не виконувала б її.

Якщо раніше вона навіювала меншій сестрі про матір як про позитивний образ, то тепер починає сама усвідомлювати, що більшість із того, що Фінна вважає святом, подарунком – є батьківським обов'язком у забезпеченні дітей їх базових потреб; *Слухай мене, тут нема від чого чманіти – інші діти отримують усе це за замовчуванням...* [1]. Вона розуміє, що все, що вона говорить сестрі – результат її дорослішання і закликає сестру почати дивитися правді в очі щодо матері: *Вона нас не любить. Якби любила – то більше старалась би. А ми їй до одного місяця, ось!»* [1]. Дівчинка визнає, що Марго – «нікчемна матір» і вона ненавидить її за інфантильність і безвідповідальність: *Це тільки вона може собі дозволити лишатися нерозумним дітям <...> Ненавиджу її, – прошепотіла Зірка* [1].

Для дівчинки стало необхідністю тримати усе під контролем, адже так вона почувається в безпеці. Коли черговий раз із-за Маргарити все пішло не так, як вони планували із сестрою, дівчина образилася на молодшу сестру так само, як і на матір (*Коли ми повернулися, Зірка не розмовляла ні з Маргаритою, на зі мною. Ясно, що вона перехвилювалась. У неї очі почервоніли так, ніби вона плакала* [1]), але швидко відпускає образу і прощає малу: *Зірка, як і раніше, мовчала, але коли я пробиралася повз неї, вона простягнула руки і притягнула мене до себе, вклала поруч і ніжно пригорнула* [1]. Такий вияв сестринської любові був характерним для дівчат – вони могли сперечатися, трошки сваритися, але швидко забувати образи. Більше того, старша розуміла, що Фінна не попередила її тільки тому, що була під впливом Маргарити.

До матері ж вона абсолютно втратила довіру, як до дорослої. Коли Маргарита зібралася на концерт, в якому вона вбачала ймовірність зустрічі із батьком Зірки – Майкі, дівчина сперечається, адже матір вкотре порушувала її плани і діяла у своїх інтересах: *Так, я проти! – вигукнула Зірка. Це я йду ввечері з дому! Ми з друзями зустрічаємося у Макдональдсі!* [1]. Зірка злиться, що її позбавили зустрічі із друзями: *Ти божевільна, – тільки й мовила Зірка. Вона промовила це заборонене слово спокійно і прохолодно* [1], більше того, Маргаритині сподівання зустріти Майкі, вважає маячнею, тому не стримується у іронічних висловлюваннях:

– *Повернеться до дванадцятої!* – буркнула Зірка. – *Наче якась дурнувата Попелюшка. У пошуках прекрасного принца* [1].

Попри все тема про батька з одного боку, черговий «загуп» матері – з іншої, дуже розхвилювали дівчинку і вона знову *гризла ніготь на великому пальці* [1]. Вона не сприймає матір, як старшу, швидше реалістично оцінює її як безвідповідальну, п'яницю, яка навіть враження хорошої матері меншій сестрі:

– *І ще має чудову здатність витратити більше, ніж може заробити. І напиватися вміє. І втовкмачувати собі в голову, крейжануті ідеї. Або вбивати тобі в голову, що вона найкраща мамця у світі* [1].

Старша сестра поводить з меншою так, якби мала поводитися мама. Зокрема через гру дізнається про стосунки дівчинки у школі, про друзів. У той же час вона підліток і сама має захоплення, про яке кортить розказати. Про перші почуття до хлопця ділиться не з матір'ю, а з меншою сестрою, з якою потім по-дитячому сміються із перших відчуттів від поцілунку: *Було мокро, – відповіла Зірка, і ми обидві засміялись* [1]. Разом з тим, дівчинка ні на хвилину не втрачає контролю, а залишається відповідальною: спочатку вона покинула сестру саму вдома на радощах, але потім повернулася і взяла з собою, бо знала, що тій страшно і небезпечно самій залишатися вдома, бо інколи до них навідувалися кредитори Маргарити – кремезні і страшні чоловіки: *Та дійшла до повороту і мені стало трохи не по собі лишати тебе тут саму* [1].

У спілкуванні зі однолітками Зірка почувається вільно і не зважає на те, що з нею не привіталися дівчата, а менші хлопці почали *випендрюватися у неї на виду* [1]. Уся її увага захоплена Марком – хлопцем, в якого вона закохана. Цікаво, що власне опис цього стану виглядає по-дитячому, адже подається через сприйняття десятирічної Фінни, яка не знайома із цим почуттям і для неї така поведінка є смішною і не зрозумілою, що передається авторкою через лексику:

– *Але вона так старанно витріщалася на Марка, що навряд чи й чула мене. Щоразу, коли Марк реготав, вона й собі вишкірювала зуби і пирхала. Коли він відкидав з чола волосся, зірка й собі поправляла зачіску. Коли він впирав руки в боки, то Зірка повторювала його рух, наче жива тіль* [1].

Показовим є те, що закохана дівчинка думає не лише про себе, а й про меншу сестру, яку голодну взяла із собою. Коли Марк запропонував їй щось купити, вона попросила морозиво, яке любить Фінна, а не вона. Маленьку сестричку вона сприймає, і як порадицю, і як дитину, яка позбавлена дитинства, то й обіцяє купити їй нову іграшку: *Я тобі подарую нового на Різдво* [1]. Цікаво, що читач ні на мить не сумнівається у словах підлітка, адже увесь цей час Зірка жодного разу не порушила свого слова і не змінила свого ставлення до сестри.

Однак, знайомство із батьком дещо змінює відносини сестер. Нічне знайомство із батьком Зірка сприймає, як неймовірну подію, сон, тому не вірить: *Типу... мій тато? – прошепотіла Зірка.<...> Ого! – видихнула вона. – не віриться* [1]. Якщо до цього конкурентність у підлітка не проявлялася, то тут уперше вона відсторонює Фінну, робить їй зауваження, бажаючи залишатися у центрі уваги:

*Я спробувала теж розгледіти, що там, але вона мене відсторонила. – Не заступай світла, Фінно [1]
Перестань! – просичала мені Зірка й вибачливо глянула на Майкі. – вона сонна [1].*

Після знайомства із батьком дівчина уперше зрозуміла почуття матері щодо цього чоловіка – він і правда викликав захоплення: *«Я ніколи їй не вірила...А вона увесь час казала правду. Не дивно, що вона від нього у такому захваті. І він мій ТАТО» [1].* Вона у захваті від батька із задоволенням спілкується із ним, намагається його наслідувати в смаках, одязі, розмові. У розмові із сестрою виправдовує його відсутність у її житті:

– Дурниці! – обурилася Зірка. – Та він навіть не знав, що я існую! Ти ж чула. Він був просто приголомшений. Закладаюся, він навіть не підозрював, що Маргарита завагітніла. Мабуть, вони розійшлися, перш ніж вона йому сказала [1].

і створює ідеальний образ батька, який її не покине. Фінна кілька разів акцентує на тому, що Зірка не любила, коли її вважали маленькою дитиною, але поруч із батьком вона не це не зважала:

Зірка завжди намагалася виглядати старшою свого віку, тому я думала, що слова Майкі її засмутять. Але їй, схоже, було байдуже [1].

Їй вочевидь подобалося, що він вважає її маленькою дитинкою [1].

Очевидно, що в такій реакції підлітка було бажання хоча б тимчасово побути в ролі дитини, якої вона не відчула із-за матері, з одного боку, а з іншого – дівчинка хотіла сподобатися батькові, адже вбачала у ньому перспективного чоловіка, який зможе забезпечити її майбутнє. Аби не втратити його увагу навіть бреше про стан матері, коли батько запитав чи часто вона така нестабільна: *Вона в нормі [1]*

Далі між дівчиною і матір'ю розгорається справжня суперечка у боротьбі за увагу чоловіка. Дівчинка, яка живе у реальному, а не вигаданому світі прямо говорить матері, що наразі чоловіка більше цікавить вона, як дочка, а не матір, як жінка: *«Бо він хотів побути ЗІ МНОЮ!» – зірвалася на крик Зірка. – і цього разу він теж хоче побути ЗІ МНОЮ, і я не дозволю тобі все перепаскудити, як минулого разу! Ти нікуди не їдеш, крапка!» [1].* Мати не протистоїть їй більше, ціпеніє і впадає в плач, натомість дівчина виявляє рішучість збирає речі і їде сама, без матері і без сестри. Різкість і рішучість дівчини можна пояснити її віковими психологічними особливостями, коли «зміцнюється сила волі, зростає самовладання, розвиваються самостійність та наполегливість у випадку позитивної мотивації» [6; с.210]. Поруч із матір'ю вона відчуває себе безперспективною, постійно живе у стресі і виконує роль старшої в сім'ї, а з батьком їй комфортно емоційно і в ньому вона вбачає дорослу людину, яка може її підтримати, що так для дівчинки важливо у цьому віці.

Попри весь скандал, дівчинка не втрачає людяності і дорослої позиції – вже з вокзалу телефонує меншій сестрі, аби дізнатися: *Як там ВОНА?» [1].* Зірка не поступається своїми позиціями, адже не хоче втрачати прихильності батька, який в її уяві виглядав рятівником з цього бурхливого життя. З одного боку, у цій прихильності вбачається сприйняття батька, як ідеалу чоловічої статі, а з іншого – він був для неї єдиним нормальним дорослим у її світі і цілком зрозуміло, що втрачати цей зв'язок дівчина не хотіла.

Після повернення з Бостона, Зірка ще більше розуміє, що матері треба лікуватися і щаслива, що у цьому її підтримує Майкі. Вона б не проти розділити це нормальне дитяче життя із молодшою сестрою, адже ця батькова підтримка ще більше упевнила її в тому, що це нормально, коли батьки дбають про дітей, а не навпаки: *Вона мусить про нас дбати. Ми діти. Ми не повинні дбати про неї. Так, як я завжди робила. Ну, я більше цього їй не роблю. Тепер у мене є двоє батьків, і я обираю свого тата [1].* Нарешті дівчинка має підтримку і робить свій вибір.

Дівчина усвідомлює, що завжди вигороджувала матір, намагалася робити максимум для того, щоб сподобатися матері, привернути її увагу, але дарма:

Я постійно її вигороджувала. І робила все за неї. Коли ти була малою, а вона напивалася чи ставала отакою дивною, я і для тебе всі робила. І це ти ще не знаєш про все, що вона утинала, Фінно. Я намагалася дбати про тебе як годиться. І навіть дбати про НЕЇ. І все одно знаєш що? Все одно мені це не вдавалось. Ніколи я не робила всього достатньо добре. Так, ніби вона була маленька дівчинка, якій я дарувала подарунки, але так ні разу і не догодила.. [1].

Вона злиться на матір за вкрадене дитинство, за те, що позбавила її піклування і турботи, змусила бути дорослою в юному віці. Більше того, коли Маргарита на певний час стає нормальною, дівчинка розуміє, що жінка здатна контролювати свої напади і злиться ще більше:

– А знаєш, що найбільше мене бісить? Те, що вона, виявляється, може керувати своїми припадками. Цілий тиждень була солодша меду. І вона могла це робити увесь час, якби тільки захотіла поводитися, як нормальна мама [1].

Критерій «нормальності» для дитини все більше увиразнюється і стає чіткішим: їй потрібна поруч доросла людина, яка візьме на себе відповідальність і турботу за неї і сестру.

Після знайомства з батьком, у Зірки відчутно змінилося ставлення до оточуючих – хлопець, який їй подобався, пригощав їжею в Макдоналсі – більше не викликає у неї захоплення. Вона дослухається до думки батька, який сказав, що їй рано мати хлопця. При зустрічі вона дає жорстку відсіч Маркові: *Я просто усвідомила, що не треба мені знатися з такими хлопцями, як ТИ, – сказала Зірка [1].*

Переїхавши до батька, Зірка перебуває у постійній напрузі, переживає за сестру, тож подбала про зв'язок із нею – дала їй мобільний телефон. Прийняте нею рішення жити з батьком позначилося на її стані –

вона відчуває провину мені так прикро, Фінно, так прикро [1]., однак виявляє стійкість: *Але зараз я просто мушу лишитись. <...> І це мій єдиний шанс – якщо я зараз прийду, вона ніколи більше мене не відпустить* [1].

Дівчинка постійно відчуває тривогу за меншу сестру, переживає, що усе, що робить для неї батько тимчасове, а отже треба квапитися скористатися цим і це є притаманним для такого типу дітей – «передчасно народжені дорослі»: *основними почуттями дитини, яка змушена була виконувати функції дорослого в дитинстві, є тривога від невизначеності, недосвідченість і постійне відчуття дефіциту ресурсів. І тоді всі інші почуття, навіть ті, що прийнято називати «позитивними», отруєні цим досвідом. Радість жахлива тим, що обов'язково закінчиться, а нова радість може і не розпочатися* [4].

Зірка вже давно звикла знаходити вихід із будь-якої ситуації. Так, щоб тримати все під контролем навіть на відстані, без можливості набрати на мобільний вона подзвонила сусідці, яка й покликала Фінну до телефона. У телефонній розмові дівчинка зізнається, що дуже переживала, що не могла зв'язатися з сестрою і, як зазвичай, в усьому звинувачує матір. Цікаво, що спочатку дівчина повірила сестрі, що п'яна матір її побила і розбила телефон, але після розмови з матір'ю, швидко зрозуміла, що дівча маніпулює її почуттями: *Ти брехала, бо хотіла, щоби я примчала додому. Отже, це ти зламала телефон?* [1]. В усій цій ситуації Зірка вкотре виявляє жорсткість і непохитність: *Так нечесно! Чому я один-єдиний раз не можу робити те, чого сама хочу? <> Ні! Я кладу трубку* [1]. Брехню меншої сестра розцінює як зраду і несправедливість, адже вважає, що вона має право на нормальне дитинство, хай навіть і тимчасове, бо тривалий час робила те, що мала виконувати матір – дбала про сестру і матір.

Саме через хвилювання й постійну тривогу дівчини-підлітка зруйнувалися й її стосунки із батьком. Зірка дуже хвилювалася за Фінну: *Я так за тебе хвилювалася! Боялася, що щось могло статись... Думала, що збожеволію від хвилювання... Усе пішло шкереберть у Майкі зі мною* [1].

Зірка вимушена була повернутися додому і в усьому звинуватила сестру. Вона навіть не розуміла, що сестра за ці пару днів подорослішала і дала собі раду: упоралася із матір'ю, знайшла батька і цілком нормально почувалася у прийомній сім'ї. Зірка звинувачує десятирічну сестру навіть у тому, що та здала матір у лікарню. Почуття дівчинки цілком зрозумілі – її сподівання на щасливе життя із батьком зруйновано і, як зазвичай і роблять підлітки, шукає винного. Увесь гнів підлітка вилився у бійці із сестрою: *вона залітила мені ляпаса. Я залітила ляпаса їй – влучила у болючий ніс. Тут і бійка почалась – ми качалися на ліжку, а тоді впали на килим, продовжуючи гамселити одна одну руками і ногами* [1]. У цій ситуації важливу роль відіграє тітка Джейн, яка скеровує дівчачу агресію у правильний напрямок. Спочатку заспокоює, потім жартує і обіймає обох і не пристає на жодну з позицій. Така поведінка дорослої людини не дає розгорітися скандалу і вже за кілька хвилин дівчата разом сміялися з самих себе: *Ми здуріли* [1]. Свою емоційну нестриманість вони жартівливо сприймають як генетичне від Маргарити.

Тож, образ старшої дівчинки з її бунтами проти матері, умов і несправедливості, більше тяжіє до типу «маленькі дорослі» [3; с. 333].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Характер старшої п'ятнадцятирічної Зірки письменниця змальовує із кількома сталими рисами. Так, упродовж твору вона виявляє турботливість і відповідальність, у першу чергу щодо меншої сестри. Зірка практично замінила Фінні матір. З її спогадів зрозуміло, що вже 10 років вона піклується про те, щоб сестра мала що їсти, водить її до школи, купує їжу тощо. Старша дівчинка у творі виконує роль старшої у сім'ї, тобто «маленької дорослої», яка вимушено вирішує недитячі проблеми, що й викликає у ній бунтарські прояви. Вона не потребує допомоги дорослих, щоб поїхати в інше місто, а цілком самостійна.

Маргариту вона вже не ідеалізує, як менша сестра, а оцінює критично її вчинки і поведінку, вибудовує свої межі дозволеного і критерії нормальності. «Нормальними» для неї є ті, хто має пристойний вигляд, поводить відповідно до ситуації, передбачає наслідки своїх дій. Маргариту вона вважає ненормальною, божевільною і перш за все, це стосується її ролі матері. Вона хоче бачити у ній відповідальну, люблячу, дбайливу маму, якій не байдуже до того, що її діти їли, як вони проводять час, у що одягаються, тобто матір має виконувати свої батьківські обов'язки і забезпечувати базові потреби дітей.

Характер дівчинки, так само, як і Фіннин, формується в умовах постійного стресу і тривоги, однак, якщо менша хоча б має старшу сестру і часом може відчути, як це бути дитиною, то старша уперше це розуміє, коли з'явився батько. Її тривожність і звичка все тримати під контролем зрештою стають на заваді її щасливого дитинства, адже вона дуже хвилюється за меншу сестру. Домінантні риси характеру Зірки можна визначити опосередковано, адже більшість характеристик, вражень, почуттів, думок дівчини описує її менша сестра. Попри все, очевидним є її схильність до супротиву в моменти, коли відчуває несправедливість, невідповідність ситуації очікуванням тощо.

Література

1. Вілсон Джаклін. Розмальована мама [електронне джерело]. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2017. 260 с.

2. Качак Т. Б. Емоції як засіб вираження гендерної ідентичності героїв у сучасній українській прозі для підлітків [Електронний ресурс]. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33(72), № 5(2). С. 68-75. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2022_33\(72\)_5\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2022_33(72)_5(2)_15)
3. Качак Т. Б. Типологія дитячих образів у сучасній українській реалістичній прозі для підлітків. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2015. № 2. С. 322-336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2015_2_30.
4. Паніна С. Отруйний досвід. Чим небезпечне передчасне дорослішання. URL: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/chim-nebezpechne-rannye-doroslishannya-vihovannya-ditey-psyhologiya-50186919.html>
5. Салюк Б. А. *Perpetuum mobile* дитячої літератури : типологія традиційних образів дитини-бешкетника : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2013. 216 с. URL: <https://dspace.bdu.org.ua/server/api/core/bitstreams/b86bcbc2-3944-4102-bc6b-384e8e91c2d4/content>
6. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с. URL: <https://ksp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/68/2021/05/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-3.pdf>
7. Що таке «оніхофагія», або чому дитина гризе нігті <http://www.garmoniya.mk.ua/articles/shcho-take-onihofagiya-abo-chomu-dytyna-gryze-nigti.html>

References

1. Wilson, Dzhaklin. (2017). *Rozmalovana mama*. [Painted Mom]. Ternopil: Educational Book-Bogdan. 260 p.
2. Качак, Т. В. (2022). *Typolohiia dytiachykh obraziv u suchasni ukrainskii realistychnii prozi dlia pidlitkiv*. [Emotions as a means of expressing the gender identity of characters in contemporary Ukrainian prose for teenagers]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya : Filolohiia. Zhurnalistyka*. [Scientific notes of V. I. Vernadsky Tavria National University. Series: Philology. Journalism]. Vol. 33(72), No. 5(2). P. 68-75. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2022_33\(72\)_5\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2022_33(72)_5(2)_15)
3. Качак, Т. В. (2015). *Typolohiia dytiachykh obraziv u suchasni ukrainskii realistychnii prozi dlia pidlitkiv* [Typology of children's images in contemporary Ukrainian realistic prose for teenagers]. *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo* [Carpathian Herald of the Shevchenko Scientific Society. Word]. No. 2. pp. 322-336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2015_2_30.
4. Panina, S. *Otruynyi dosvid. Chym nebezpechne peredchasne doroslishannya*. [Poisonous experience. The dangers of premature adulthood]. URL: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/chim-nebezpechne-rannye-doroslishannya-vihovannya-ditey-psyhologiya-50186919.html>
5. Salyuk, B. A. (2013) *Perpetuum mobile dytiachoi literatury : typolohiia tradytsiinykh obraziv dytyny-beshketnyka : monohrafiia* [Perpetuum mobile in children's literature: typology of traditional images of the mischievous child: monograph]. Donetsk: LANDON-XXI, 2013. 216 p. URL: <https://dspace.bdu.org.ua/server/api/core/bitstreams/b86bcbc2-3944-4102-bc6b-384e8e91c2d4/content>
6. Serhieienkova, O. P., Stoliarchuk, O. A., Kokhanova, O. P., Pasiieka, O. V. (2012). *Vikova psykholohiia. Navch. Posib.* [Age Psychology. Textbook]. Kyiv: Center for Educational Literature, 2012. 376 p. URL: <https://ksp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/68/2021/05/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-3.pdf>
7. *Shcho take «onikhofahiia», abo chomu dytyna hryze nihti* [What is “onychophagia,” or why does a child bite their nails] <http://www.garmoniya.mk.ua/articles/shcho-take-onihofagiya-abo-chomu-dytyna-gryze-nigti.html>